

NOTIZIE DANTESCHE

Italiaans
leer je
bij
Dante Alighieri
in Haarlem

Nieuwsbrief van de Società Dante Alighieri Haarlem

mei 2020 afl. I

Italiaans
leer je
bij
Dante Alighieri
in Haarlem

Ter introductie

*Notizie
Dantesche*,
de
nieuwsbrief
van de
Società
Dante
Alighieri
Haarlem,
verschijnt
drie keer per
jaar en staat
onder
redactie van
Herman
Baartman en
Ine Zantingh

Ecco qui, de eerste nieuwsbrief. Moet dat nou? Nee, het moet niet, maar het voegt wel toe. Twee keer per jaar komt de invito langs met informatie over de lezingen in het komende seizoen. En de website is er voor actuele berichten en voor informatie over zaken van meer blijvende aard. Een nieuwsbrief biedt wat meer ruimte voor beschouwingen, voor terug- en vooruitblikken, voor aandacht voor allerlei danteske zaken, actueel of niet, en het is een bindmiddel voor de leden van onze Società. Vandaar dus, een nieuwsbrief, deze eerste notizie dantesche.

En, zo voegen we eraan toe, hij biedt ruimte aan eenieder die dantesk 'de pen' wil pakken. In de woorden van Dante:

L' alto disio che mo t' infiamma e urge,
d'aver notizia di ciò che tu vei,
tanto mi piace più quanto più turge (Paradiso; XXX, 70-72).

Vrij vertaald: "De aandrift die jou bezielt en noopt notitie te nemen van wat je ziet, doet me te meer plezier naarmate hij meer aanzwelt".

Dus laat van je horen bij info@dantehaarlem.nl
Voorlopig houden we het op drie edities per jaar.

Het bestuur van Dante Alighieri Haarlem wenst u, ondanks de barre tijd waarin we leven, een goede zomer, en bovenal gezondheid. Coraggio!

Herman Baartman (voorzitter)

Italiaanse Reis

Een reis naar Italië zit er niet in voorlopig. Maar wie toch een beetje op reis wil naar dit prachtige land zou met Goethe mee kunnen reizen. Het verslag van zijn reis naar Italië die hij maakte in 1786 hoort tot de evergreens van de reisliteratuur. Hij reisde van half september 1786 tot eind mei 1788 heel Italië door, van Trente, via Verona en Venetië naar Rome, en van Rome via Napels naar Sicilië, en daarna terug Rome, en toen via Florence en Milaan weer naar huis, naar Weimar. Hij gondelt door Venetië, slentert langs de Corso in Rome, beklimt de Vesuvius, bezoekt theaters en hoogmissen, voert gesprekken met voerlui en prinsessen, struint door Pompeï en luint in het vrije veld, kortom, heeft er de tijd van zijn leven. Zeker, voor wie zelf wil gaan is zijn boek Italiaanse reis een schrale troost, maar wel een troost van het betere soort.

*Goethe in de campagna
(Tischbein - 1787)
Städel Museum Frankfurt*

Reisleestips

Nog een paar tips voor wie zich in zijn leesstoel in Italië wil wanen. Het zijn weliswaar wat oudere boeken, maar lang niet zo oud als dat van Goethe. Ze lezen heel plezierig en staan boordevol achtergrondinformatie. De auteur is H.V. Morton. Het gaat om drie titels:

1. *Reiziger in Italië* (1966). Dit boek bestrijkt Noord- en Midden-Italië.
2. *Op reis in Zuid-Italië* (1971). Dit boek bestrijkt Zuid-Italië (behalve Sicilië)
3. *Reiziger in Rome* (1961). De titel zegt het al.

BUON VIAGGIO!

Buon Appetito

Ook een bezoek aan een trattoria in Spoleto, Loreto, Pescara of Ferrara zit er voorlopig niet in.

Maar als de berg niet tot Mohammed komt, moet Mohammed maar tot de berg gaan. Iets van dat genoeg kunnen we ook in huis halen. Onlangs verscheen *De Smaken van Italië*, geschreven door Maria Florence van Es. Ze heeft enkele jaren geleden voor ons een lezing verzorgd over de wijnen van Italië. Onno Kleyn, kenner van de Italiaanse keuken - in december heeft hij ons daar in geuren en kleuren over verteld - is lyrisch over het boek. Hij las het als 'een meeslepend non fictie boek, als een roman zelfs'. Het is 'een meer dan uitstekend geschreven inzicht in het culinaire wezen van Italië'.

Mangiare é un
po' come viaggiare

papa, preti, principi, putane, pulci e poveri

Wie eens wat anders wil dan de verheven sonnetten van Petrarca of d'Annunzio kan terecht bij Giuseppe Belli, volkse dichter van begin 19e eeuw in Rome, een stad destijds van de 6 bovengenoemde p's, de hoofdthema's van zijn schelmse en soms scabreuze poëzie. Een selectie van 250 sonnetten verscheen onlangs in een vertaling van de hand van Arthur Hartkamp onder de titel

'Giuseppe Belli; een monument voor het gewone volk; sonnetten uit het negentiende-eeuwse Rome.' Belli schreef in het Romanesco, de taal van de straat, de kroeg en het bordeel. De oorspronkelijke tekst is [hier](#) te downloaden.

Belli in Trastevere

Becchina en Beatrice/Cecco en Dante

Een vroege voorganger van Belli was Cecco Angiolieri, straatschuimer en kroegloper - als hij geld had althans - in het Siena van eind 13e eeuw. Hij kon er ook wat van. Een aardse tegenpool van Dante. Had Dante zijn Beatrice, hij had zijn Becchina. Beiden schreven sonnetten, Dante met het hoofd in de wolken, Cecco met twee benen op de grond.

20 juni 1291

I' ho tutte le cose ch'io non voglio
e non ho punto di quel che mi piace,
poi ch'io non trovo con Becchina pace;
là 'nd'io ne porto tutto 'l mio cordoglio

che non caprebbe, scritto, su 'n un foglio,
che gli fuss'entro la Bibbia capace:
ch'io ardo come foco in la fornace,
membrando quel che da lei aver soglio;

ché le stelle del cielo non son tante,
ancora ch'io torrei esser digiuno,
quanti baci li die' in un istante

in me' la bocca, ed altro uom nessuno:
e fu di giugno vinti dì a l'intrante,
anni mille dugento novantuno.

Met niks van wat ik heb ben 'k in mijn sas;
en al wat leuk is gaat mijn neus voorbij;
dan ook nog met Becchina die stampij,
ik zit dus kan je zeggen flink in zak en as.

Een boek kan ik erover schrijven, niet te geloven,
dikker dan de hele Bijbel, jezusmina.
Maar van 't plezier dat ik beleefd heb aan Becchina
brand ik nu nog als de vlammen in de oven.

Hoeveel zoenen heeft ze niet van mij gehad,
meer dan er sterren aan de hemel staan,
- had ik me toen maar niet zo laten gaan -

pats op haar mond, meer dan van een andere man
op twintig juni - toen, ging het aan de gang -
in twalefhonderd een -en negentig was dat.

(vertaling H.B.)

In Rauw op het lijf; vrijgevochten verzen van Cecco Angiolieri en Meo dei Tolomei van Dolf Verspoor & Willem van Elden (1971) is meer te vinden van deze tijdgenoot van Dante.

Tanto gentile e tanto onesta pare
la donna mia quand'ella altrui saluta,
ch'ogne lingua deven tremando muta,
e li occhi no l' ardisco di guardare

.....

Uit: Ike Cialona(2001). *Dante Alighieri; mijn
vrouw draagt de liefde in haar ogen;
vierentwintig liefdesgedichten*, Amsterdam:
Bert Bakker.

Zo edel is mijn vrouwe zo verheven,
als zij haar stadgenoten groet op straat,
dat elk de ogen snel ter aarde slaat,
terwijl zijn tong van stil ontzag gaat beven

.....

1321 en 1936 Een oproep

In 1321 overleed Dante, in 1936 werd de Società Dante Alighieri Haarlem opgericht. Een centennium dus volgend jaar, het zevende, en een lustrum, het zeventiende. En dat gaan we vieren. Net als de andere comitati zullen wij het komend jaar aandacht schenken aan dit centennium, daarnaast gaan we ook ons lustrum vieren. Hoe? Dat weten we nog niet. Wij, het bestuur, willen een commissie instellen die daarover met ons meedenkt en helpt om die vieringen voor te bereiden en vorm te geven. Dus wil je een helpende hand reiken, meld je dan bij info@dantehaarlem.nl

Lezingen en lafenis

Plinius de Oudere schrijft in zijn *Naturalis Historia*: 'Italië, een land dat moeder en voedster van alle landen is, een land dat door de goden is uitverkoren om zelfs de hemel meer glans te verlenen....en om de mensen

gemeenschapszin en beschaving te brengen'. Het klinkt nogal chauvinistisch, hoewel, toen hij dit schreef rond 60 na Chr., kon hij niet weten wat Italië later allemaal nog te bieden zou hebben. Hoeveel dat is blijkt weer uit de bonte caleidoscoop aan lezingen van het afgelopen jaar. We hebben ons, in voedstertermen gesproken, gelaafd aan verhalen over stad en land (Napels, de

Campania en de eilanden), over schilders (Arcimboldo), over Italië als proeftuin (van politiek en voor fijnproevers) en over vrouwen in het oude Rome. De belangstelling was groot, ook van buiten. De lezing van maart en de feestelijke afsluiting moesten helaas vervallen. We houden ze te goed. Het programma voor het komend seizoen is in de maak. Dat belooft weer wat.

Arrivederci.

Ruimte voor gepaste afstand

De locatie voor onze lezingen, Welzijn Bloemendaal, biedt onvoldoende ruimte om de vereiste anderhalve-meter-afstand in acht te kunnen nemen. Dat zal ook nog gelden vanaf september. Het bestuur is daarom op zoek naar een andere ruimte voor onze maandelijkse lezingen, in elk geval voor zo lang we zo'n ruimte nodig hebben voor ieders veiligheid. Er is goede hoop dat dat ook lukken zal.

Expositie Rafael in Rome

Dit jaar is het 500 jaar geleden dat Rafael is overleden, een van de grootste kunstenaars uit de Italiaanse renaissance. Dit wordt herdacht met diverse tentoonstellingen, en natuurlijk ook in Rome. In de Scuderie del Quirinale vindt een grote overzichtsexpositie plaats, georganiseerd in samenwerking met de Galleria degli Uffizi in Florence en met medewerking van tal van musea, zoals het Louvre, de National Gallery, het British Museum, het Albertina, het Prado en de Vaticaanse Musea.

Deze tentoonstelling is gestart op 5 maart en zou lopen tot 2 juni. Op 8 maart is evenwel in het kader van de strijd tegen het coronavirus het museum tot nader order gesloten.

Voor meer informatie [klik hier](#)

Cursus 2019-2020; een terugblik

Nadat al eerder de lessen tot nader order waren opgeschort, hebben we 26 maart moeten laten weten dat de lessen definitief gestopt zouden worden. Zoals aan zoveel andere sociale activiteiten heeft 'corona' ook een voortijdig einde gemaakt aan de lessen, al hebben de docenten na de stilstand van de lessen wel geprobeerd om de cursisten op een andere manier - digitaal - bij de les te houden. In mei en juni zouden we een cursus 'Italiaans op vakantie' verzorgen. De plannen daarvoor lagen klaar, maar ook hier gooide corona roet in het eten. Dus dat plan schorten we een jaar op. Het jaarlijkse overleg tussen docenten en bestuur over de cursussen waarin wordt teruggeblikt en vooruitgeblikt vond deze keer plaats via Zoom.

Dat ging goed, al werd de gezamenlijke lunch na afloop node gemist. Evaluatie bij de cursisten wees uit dat men in het algemeen voldaan is. Een thema dat elk jaar terugkeert is de behoefte aan oefening van spreekvaardigheid. Het heeft de aandacht van de docenten. Ook hier geldt: la prova del budino è nel mangiarlo, maar het maken van een goede pudding kost ook tijd.

Een thema dat elk jaar terugkeert is de behoefte aan oefening van spreekvaardigheid. Het heeft de aandacht van de docenten. Ook hier geldt: la prova del budino è nel mangiarlo, maar het maken van een goede pudding kost ook tijd.

Proverbi

Fransen hebben veel spreekwoorden en uitdrukkingen met wijn erin, wij met kool erin en Italianen met soep.

- * La donna alla finestra, la gatta alla minestra.
- * Trovare la minestra bell' e pronta.
- * È tutta un'altra minestra.
- * O mangi questa minestra, o salti dalla finestra.
- * È sempre la solita minestra.
- * Minestra riscaldata non è mai buona.
- * Che sta vicino alla cucina mangia la minestra calda.
- * Chi ha il mestolo in mano, si fa la minestra al modo suo.
- * La pazienza è la minestra dei cornuti, e la speranza l'altare dei coglioni.
- * Il lardo vecchio condisce la minestra.

Tolle lege

In elke aflevering van de Notizie Dantesche komt een bespreking te staan van een werk uit de Italiaanse literatuur dat om welke reden ook de aandacht verdient. Ine Zantingh, een van onze docenten, heeft de primeur met een bespreking van Boccaccio's Decameron. Een meer toepasselijke keus is in dit tijdperk haast niet denkbaar.

Boccaccio's Decameron

In deze vreemde tijden van corona is de belangstelling voor Boccaccio's beroemde werk Decameron groter dan ooit. Immers, hoe actueel is dit werk uit het midden van de veertiende eeuw! Velen van u zullen het werk in elk geval van naam kennen en hopelijk bent u ook op de hoogte van het initiatief van het Internationaal Theater Amsterdam om elke dag een verhaal uit de Decameron online te zetten, voorgelezen door een van de acteurs van het gezelschap.

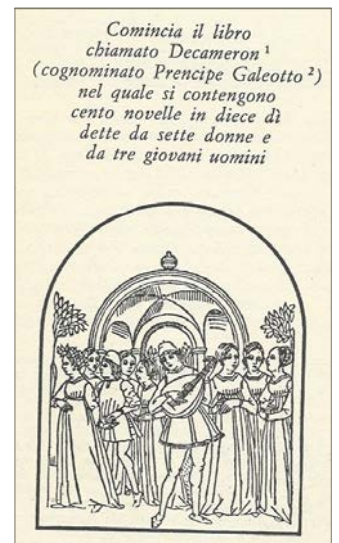
[Klik hier om naar de site te gaan](#)

Zeer de moeite waard! Maar wat maakt dit werk juist nu zo interessant en waarom is het door de eeuwen heen zo belangrijk gebleven?

Naast Dante en Petrarca geldt Boccaccio als de belangrijkste grondlegger van de Italiaanse literatuur. Geboren in 1313 in Certaldo werd hij op zijn veertiende naar Napels gestuurd, waar zijn vader een handelskantoor had. Maar kantoorwerk was niets voor de jonge Giovanni, hij wilde studeren en zich bezighouden met literatuur. Hij had het geluk dat hij in Napels in de grote koninklijke bibliotheek terecht kon, ook kwam hij in contact met literatoren en wetenschappers. Maar hij genoot ook van het goede leven en het was dan ook met pijn in het hart dat hij in 1341 naar Florence moest terugkeren omdat het handelskantoor failliet was gegaan.

In 1348 is Boccaccio getuige van de pestepidemie in Florence en naar aanleiding daarvan schrijft hij zijn beroemde Decameron, het verhaal van tien Florentijnse jongeren van goeden huize die vanwege de pest de stad ontvluchten en in quarantaine gaan in een villa in Fiesole.

Omdat de verveling op een gegeven moment natuurlijk toeslaat en er dringend behoefte is aan structuur (daar kunnen wij ons wel iets bij voorstellen!) besluiten de zeven meisjes en drie jongens om elkaar elke dag allemaal een verhaal te vertellen, tien dagen lang (vandaar de titel: deka is Grieks voor tien en hēmera betekent dag). Een prachtig voorbeeld van een raamvertelling! Opvallend is de gestructureerde aanpak: elke dag tien verhalen, maar niet zomaar voor de vuist weg, nee, elke dag heeft een vast thema, waaraan elke verteller zich moet houden. En zo ontstond een prachtige verzameling verhalen, die inhoudelijk springlevend zijn en ons iets laten zien van de interessante tijd waarin Boccaccio leefde: de overgang van middeleeuwen naar renaissance.

Maar laten we eerst de inleiding even bekijken. Vaak wordt deze over het hoofd gezien en dat is jammer, omdat Boccaccio hierin zo duidelijk uitspreekt wat zijn innerlijke drijfveer is:

"Umana cosa è l'aver compassione degli afflitti"

Wie die *afflitti* zijn, is onderwerp van discussie. Bedoelt Boccaccio hier *afflitti* in het algemeen of gaat het hem vooral om hen die *afflitti*, ongelukkig, zijn in de liefde? Dat laatste zou je kunnen opmaken uit het vervolg van de zin, maar ik haal zijn woorden hier aan omdat ik ze zo goed vind passen bij de hele sfeer die de Decameron uitstraalt: *compassione* maakt het bestaan letterlijk en figuurlijk lichter, zeker in moeilijke tijden.

Daarna vervolgt Boccaccio met een beschrijving van de pest in Florence; tot voor kort een ver-van-ons-bedshow, maar nu griezelig actueel en invoelbaar.

En dan: de eerste dag! Het onderwerp is dan nog vrij, ieder mag vertellen wat zij of hij wil. De dagen daarna is er, bij alle verscheidenheid aan onderwerpen, steeds een rode draad te ontdekken: het gaat steeds over de mens en de manieren waarop hij reageert op tegenslagen.

Boccaccio wist heel goed wat hij deed: naast de strenge structuur, die evenwicht brengt, werkt hij ook graag met contrasten, een beproefd literair middel. Zo laat hij de soms wel èrg lichtzinnige en brute verhalen vertellen door die keurige, beschermd opgegroeide jongeren in een verfijnde atmosfeer. Daardoor komen de verhalen des te beter uit de verf.

Lang niet iedereen was gecharmeerd van Boccaccio's sprankelende verhalen. De Kerk zette het boek op de index, niet zozeer vanwege de vele seksueel getinte passages, maar om het beeld dat geschetst werd van de geestelijken: hypocrieten, graaiers, onbetrouwbare lieden, alleen uit op het eigenbelang. In Amerika was de invoer van het boek tot ver in de vorige eeuw verboden en ook in Engeland was het nog in 1950 niet toegestaan.

Waar was men zo bang voor? Voor zedenverwilderung? Voor afbreuk aan het prestige van de kerk? Wie goed leest, ziet dat het er Boccaccio alleen maar om ging om op te schrijven wat hij zag en wat iedereen allang wist. Dat dat kon, geeft aan hoezeer

de tolerantie van de renaissance al was doorgedrongen. En dat opschrijven deed hij zo licht en geestig dat wij er nog steeds door geïnspireerd worden.

Het boek is ook daarom van zoveel belang omdat het zo'n mooi tijdsbeeld geeft: de tanende macht van adel en geestelijkheid en de opkomende burgerij zien we glashelder voor ons. Daarin zien we een glimp van de renaissance: de opkomst van de zelfbewuste mens, die vertrouwt op eigen kracht en intelligentie en zich daardoor weet te redden uit soms zeer hachelijke omstandigheden. Kijk maar eens op de eerder genoemde site naar het eerste verhaal, gelezen door Ramsey Nasr: de minnaar en de vrouw zitten danig in het nauw, maar weten zich met een list te redden. Wij kunnen de Decameron nu lezen als een loflied op de menselijke intelligentie en op de liefde in al haar verschijningsvormen, niet alleen *amor*, maar ook *caritas*. Die mengeling van *compassione* en *intelligenza*, beschreven door Boccaccio's ironische pen, is ook of juist nu een fantastisch geschenk.

Voor wie het boek in het Italiaans wil lezen: er is een moderne vertaling van Luciano Corona(!), maar deze is alleen als ebook verkrijgbaar. Er zijn verschillende Nederlandse vertalingen, bijvoorbeeld die van Frans Denissen.

Veel leesplezier!

Ine Zantingh

(de illustraties zijn ontleend aan de zogeheten Venetiaanse editie van 1492)